

ĐẶC TRƯNG THỂ LOẠI TIỂU THUYẾT GIA ĐÌNH QUA GIA ĐÌNH BUDDENBROOK CỦA THOMAS MANN

Huỳnh Thị Mai Trinh¹, Nguyễn Thị Thanh Huyền²

¹Trường Đại học Văn Hiến

Email: trinhhtm@vhu.edu.vn

²Trường Đại học Khoa học Xã hội & Nhân văn

Email: thanhhuyen0312.vhu@gmail.com

Ngày nhận: 26/09/2020; Ngày duyệt đăng: 22/12/2020

Tóm tắt

Bài viết này dựa trên lý thuyết về tiểu thuyết gia đình kết hợp với phương pháp phê bình tiểu sử để tìm hiểu tác phẩm “Gia đình Buddenbrook” của Thomas Mann từ góc nhìn thể loại. “Gia đình Buddenbrook” là tiểu thuyết đầu tay của Thomas Mann và được xem là khuôn mẫu của thể loại tiểu thuyết gia đình. Năm thế hệ thuộc gia tộc Buddenbrook đã trải qua nhiều thăng trầm từ giai đoạn phát triển thịnh vượng đến lúc suy vong. Những mâu thuẫn giữa các thế hệ, sự suy giảm kinh tế và tinh thần của các thành viên trong gia đình đã cho thấy tầm quan trọng của nghĩa vụ và trách nhiệm mà mỗi cá nhân cần phải có đối với sự phát triển nền kinh tế, củng cố địa vị xã hội của cả dòng họ. Nghĩa vụ và trách nhiệm đối với dòng tộc buộc họ phải từ bỏ niềm đam mê, hạnh phúc cá nhân để duy trì, phát triển sự nghiệp của gia tộc. Tiếp cận tác phẩm “Gia đình Buddenbrook” dưới góc nhìn thể loại tiểu thuyết gia đình, bạn đọc sẽ có thêm cơ hội tìm hiểu sâu sắc hơn về những gia đình đa thế hệ thuộc tầng lớp tư sản trong xã hội châu Âu ở thế kỷ XIX.

Từ khóa: Gia đình Buddenbrook, Thomas Mann, tiểu thuyết dòng họ, tiểu thuyết gia đình, tiểu thuyết thế hệ.

Characteristics of family fiction genre through *Buddenbrooks* by Thomas Mann

Abstract

This article is based on the theory of family fiction combined with biographical criticism to explore Thomas Mann's work “Buddenbrooks Family” from a genre perspective. The “Buddenbrook Family” is Thomas Mann's debut novel and is considered as a model in the novel genre of family. Five generations of the Buddenbrook family endured numerous ups and downs from growth to loss. Intergenerational conflict, economic and mental deterioration of members in the family illustrated the importance of obligations and responsibilities that each person must have for economic growth, improving the social standing of the whole family. Commitments and responsibilities of the clan compel them to give up their passion and personal pleasure in order to preserve and grow the family's future. Adopting the Buddenbrooks from the perspective of family novels, readers will have opportunity to learn more deeply about bourgeois multi-generational families in the nineteenth century in European society.

Keywords: Buddenbrooks, family fiction, family novel, generation novel, Thomas Mann.

Mở đầu

Thể loại tiểu thuyết gia đình được xem

là những cuốn tiểu thuyết có yếu tố tự truyện. Phần lớn, những câu chuyện, sự kiện hay nhân vật được nhắc đến trong tác phẩm đều được lấy cảm hứng từ những câu chuyện có thật mà các tác giả đã trải qua. Nói cách khác, các nhân vật, sự kiện trong tiểu thuyết gia đình vừa là hình ảnh của đời sống cá nhân vừa là những sản phẩm được sáng tạo dựa trên trí tưởng tượng, hư cấu của nhà văn. Tuy những nhân vật và sự kiện có “độ lệch” so với thực tế nhưng nhìn chung tiểu thuyết gia đình vẫn được xem là nơi lưu giữ ký ức của các nhà văn về những thay đổi, phát triển cũng như biến cố đã xảy ra trong lịch sử gia đình của họ.

Với *Gia đình Buddenbrook*, Thomas Mann đã thuật lại những biến cố trong gia tộc Buddenbrook dựa trên những dữ liệu có thật về gia đình mình. Tác phẩm tái hiện cuộc sống của một đại gia đình có năm thế hệ thuộc tầng lớp đại tư sản ở miền Bắc nước Đức, các thành viên trong gia tộc Buddenbrook phải đối mặt với những nhiều sự lựa chọn giữa lợi ích của bản thân và danh dự của gia tộc. Bên cạnh đó, Thomas Mann cũng đề cập đến sự ảnh hưởng của những mối quan hệ xã hội, chính trị trong sự phát triển của một dòng họ thượng lưu ở Đức cuối thế kỷ XIX. Chính vì thế, *Buddenbrook* được đánh giá là tác phẩm hình mẫu cho thể loại tiểu thuyết viết về gia đình có nhiều thế hệ.

1. Giới thiệu chung về thể loại “Tiểu thuyết gia đình”

Năm 1556, tiểu thuyết *Von guten und bösen Nachbarn* (Tạm dịch: *Về hàng xóm tốt và hàng xóm xấu*) của nhà văn Jörg Wickram ra đời đã đánh dấu sự xuất hiện của trào lưu văn học viết về những gia đình có nhiều thế hệ. Tuy nhiên, đến cuối thế kỷ XIX, trào lưu văn học này mới thực sự bước

vào thời hoàng kim và trở thành một thể loại tiểu thuyết phổ biến ở châu Âu với sự ra đời của các tác phẩm như bộ tiểu thuyết *Gia đình Rougon – Macquart* (1871 – 1893) của Émile Zola, *Anh em nhà Karamazov* (1880) của nhà văn Dostoevsky, ... Đến thế kỷ XX, những cuốn tiểu thuyết như *The years* (*Những năm tháng*) của Virginia, *Forsythe Saga* (*Gia đình Forsythe*) của Galsworthy, *Gia đình Thibault* của Roger Martin du Gard hay *Gia đình Buddenbrook* của Thomas Mann, ... tiếp tục nhận được sự chú ý và đón đọc của độc giả.

Một số công trình nghiên cứu văn học như *Zur Theorie des Generationenromans* (Tạm dịch: *Lý thuyết của tiểu thuyết thế hệ*) của Monika Hartkopf và Johanna Schorm, luận án *Der Zusammenhang von Erinnerung und Identität im neuen österreichischen Familienroman* (Tạm dịch: *Mối quan hệ giữa hoài niệm và nhận dạng trong các tiểu thuyết gia đình mới ở Áo*) của Julia Fadinger, hay công trình *Nacim Ghanbaris kulturwissenschaftliche Studie über Familiendynastien in deutschsprachigen Romanen des 19* (Tạm dịch: *Nghiên cứu văn hóa của Nacim Ghanbaris về các triều đại gia đình trong tiểu thuyết tiếng Đức thế kỷ 19*) của Ulrike Koch, ... thuật ngữ tiểu thuyết gia đình hay tiểu thuyết thế hệ được xem là những tác phẩm viết về lịch sử của một gia đình có từ ba thế hệ trở lên, từ khi còn thịnh vượng cho đến lúc suy vong. Hầu hết, những tác phẩm này dẫn dắt người đọc khám phá từng giai đoạn lịch sử của các thế hệ trong gia đình, từ lúc mới bắt đầu hay thời kỳ phát triển thịnh vượng cho đến giai đoạn suy thoái rồi tàn lụi, sụp đổ. Chính vì thế, tiểu thuyết gia đình cũng được xem là cuốn tiểu thuyết về quá trình suy vong của các thế hệ trong một

dòng tộc.

Hệ thống nhân vật trong thể loại tiểu thuyết gia đình được xây dựng vô cùng phức tạp. Việc này đòi hỏi các tác giả văn học cần có sự chọn lọc sự kiện, sắp xếp các nhân vật, xây dựng tình huống truyện sao cho có thể phát triển được nét tính cách và làm tròn chức năng của từng nhân vật trong tác phẩm. Trong tiểu thuyết *Gia đình Buddenbrook*, Thomas Mann cũng mở đầu với giai đoạn phát triển thịnh vượng trong sự nghiệp của gia tộc Buddenbrook và kết thúc bằng cái chết của cậu bé Hanno Buddenbrook, thế hệ cuối cùng của dòng họ này. Có thể nói, kết thúc cuốn tiểu thuyết cũng là sự kết thúc của một dòng họ danh tiếng ở thành phố Lübeck. Thomas Mann đã xây dựng *Gia đình Buddenbrook* với hệ thống hơn bốn trăm nhân vật. Mỗi nhân vật đảm nhận một vai trò khác nhau tạo nên sự liên kết các diễn biến trong câu chuyện về sự tồn vong của dòng họ Buddenbrook. Để có thể xây dựng được hệ thống nhân vật phức tạp nhưng vẫn có thể mang lại những ấn tượng cho độc giả, Thomas Mann đã có một sự tính toán và chuẩn bị cho tác phẩm của mình:

Cả mùa hè năm 1897, Tô-Mát Man chuẩn bị cho tác phẩm lớn. Trên bàn viết xuất hiện hai tập giấy khổ lớn, ngoài ghi Dành cho truyện. Liền hai trang đầu ghi gia phả gia đình Bút-đen-brúc. Trang thứ tư ghi Thế hệ thứ hai – bạn bè, người quen, ... Sau đó, bên cạnh những dòng viết có gạch, xóa, sửa và bổ sung thêm nhiều. (Ap, 1985: 52).

Bên cạnh đó, thời gian cũng là một thách thức lớn đối với các tác giả văn học khi viết tiểu thuyết gia đình. Theo Brewster và Burell, “*khi các biến cố lần lượt diễn tiến, thì tác giả cũng có khuynh hướng coi thời gian như là một nhân vật có vai trò*

quan trọng trong truyện” (Brewster & Burell, 1960; Dương Thanh Bình dịch, 1971: 109). Yếu tố thời gian là những cột mốc đánh dấu những biến đổi, sự phát triển, mâu thuẫn hay sự chuyển giao giữa các thế hệ trong dòng họ. Do đó, thời gian trở thành một trong những yếu tố có vai trò quan trọng trong tiểu thuyết gia đình. Có thể thấy, thời gian nghệ thuật của tiểu thuyết gia đình thường kéo dài cả thế kỷ, tương ứng với thời gian tồn tại của gia tộc đó. Những sự kiện trong “*Gia đình Buddenbrook*” được Thomas Mann miêu tả xảy ra từ những năm ba mươi đến những năm bảy mươi của thế kỷ XIX. Thomas Mann không đề cập cụ thể những sự kiện xảy ra trong gia tộc Buddenbrook vào năm nào nhưng ông sử dụng những mốc thời gian như các mùa trong năm, các tháng hay khoảng thời gian hai năm, sáu năm, ngày lễ Phục sinh, ... Những mốc thời gian này trở thành “*nhân vật*” mang chức năng đánh dấu mốc sự kiện xảy ra trong gia tộc Buddenbrook.

Hơn nữa, tiểu thuyết gia đình cũng cung cấp cho người đọc những cái nhìn về cuộc sống của gia đình thương gia thuộc tầng lớp tư sản trong xã hội châu Âu cuối thế kỷ XIX nói chung và ở Đức nói riêng. Với những gia đình thương gia Đức, công việc kinh doanh trở thành một trong những điều quan trọng hàng đầu buộc các thế hệ trong gia đình phải có trách nhiệm phát triển và duy trì. Tất cả những hành động của các cá nhân từ việc kinh doanh cho đến kết hôn, sinh con hay thậm chí là cái chết cũng phải liên quan đến sự phát triển và danh tiếng của dòng họ. Do đó, các thành viên trong dòng họ thường phải đối mặt với những sự lựa chọn giữa lợi ích gia đình và lợi ích cá nhân. Tức là họ chỉ có thể lựa chọn giữa đam mê cá nhân hay nổi nghiệp dòng họ, giữa hôn

nhân vị lợi và hạnh phúc cá nhân, giữa tình yêu và sự nghiệp, ... Như vậy, có thể nói, đối với tiểu thuyết gia đình, câu chuyện của mỗi cá nhân phải đặt trong câu chuyện lớn của gia đình.

Tiểu thuyết gia đình cũng cung cấp cho bạn đọc những quan niệm về giáo dục của các tác giả. Bởi lẽ, gia đình được xem là môi trường giáo dục quan trọng và có sự ảnh hưởng rất lớn đối với sự phát triển của cá nhân. Trong “*Gia đình Buddenbrook*”, Thomas Mann đã đan xen những quan niệm về hệ thống giáo dục hà khắc, độc đoán của giáo viên và nhà trường cũng như thái độ chán ghét trường học nơi một bộ phận học sinh thông qua hành động và suy nghĩ của cậu bé Hanno Buddenbrook, thế hệ cuối cùng kết thúc dòng họ Buddenbrook.

2. Gia đình Buddenbrook – khuôn mẫu cho thể loại tiểu thuyết gia đình

2.1. Phả hệ trong tiểu thuyết “Gia đình Buddenbrook”

Gia đình Buddenbrook được xem là cuốn tiểu thuyết mà Thomas Mann đã ghi chép lại phả hệ bằng văn xuôi của các thế hệ nhà Buddenbrook từ thế hệ đầu tiên cho đến thế hệ cuối cùng.

Sơ đồ phả hệ nhà Buddenbrook (Hình 1).

Theo sơ đồ phả hệ (Hình 1), dòng họ Buddenbrook đã trải qua năm thế hệ, bắt đầu từ cụ Johann Buddenbrook cho đến cậu

bé Hanno Buddenbrook. Tuy nhiên, hăng ngũ cốc của gia tộc Buddenbrook chỉ trải qua bốn thế hệ thừa kế và kết thúc ở thế hệ tư là ông Thomas Buddenbrook. Bởi lẽ, trong con người cậu bé Hanno Buddenbrook, thế hệ thứ năm của gia tộc, niềm đam mê âm nhạc lớn hơn nghĩa vụ phát triển sự nghiệp của gia đình. Mặt khác, Hanno là một cậu bé yếu ớt và đã phải chết ở tuổi mười lăm vì một căn bệnh sốt phát ban. Có thể nói, sự ra đi của Hanno Buddenbrook cũng chính là sự kết thúc của gia tộc Buddenbrook tồn tại trong vòng bốn mươi hai năm, từ năm 1835 – 1877.

Trong những gia đình đa thế hệ, cuốn phả hệ là niềm tự hào của cả gia tộc. Người đàn ông đứng đầu trong gia đình phải có trách nhiệm giữ gìn và ghi chép lại từng biến cố xảy ra với các thành viên trong dòng họ. Với gia tộc Buddenbrook, phả hệ cũng trở thành tài sản quý báu được các thế hệ trong gia đình xem như một niềm tự hào và là lời nhắc nhở họ về ý thức, bổn phận trong sự phát triển của dòng họ. Đó cũng là lý do các cá nhân thuộc các thế hệ gia tộc Buddenbrook chấp nhận đánh đổi hạnh phúc bản thân để đem lại những mối quan hệ có giá trị cho việc củng cố địa vị, danh tiếng và sự phát triển của dòng họ. Những việc này được ghi chép lại trong phả hệ như một cách thức ghi nhận và lưu truyền sự đóng góp của mỗi cá nhân đối với sự phát triển của dòng họ.

2.2. Mâu thuẫn giữa các thế hệ trong “Gia đình Buddenbrook”

Với những gia đình thượng lưu thế kỷ XIX, hôn nhân trở thành công cụ đánh đổi hạnh phúc cá nhân vì trách nhiệm đối với gia đình, dòng họ. Nhờ số vốn từ của hồi môn hay sự giúp đỡ của gia đình thông gia mà danh tiếng và địa vị của gia đình sẽ được củng cố vững bền hơn (Ap, 1985: 7). Vì thế, hôn nhân trở thành một quy tắc quan trọng trong cuộc đua phát triển của các công ty gia đình. Đây cũng là nguyên nhân dẫn đến mâu thuẫn giữa các thế hệ trong gia đình. Mâu thuẫn giữa cụ Johann Buddenbrook và người con trai cả là ông Gotthold Buddenbrook, giữa ông tham Jean Buddenbrook và con gái là Tony Buddenbrook, ... đều xuất phát từ những cuộc hôn nhân vị lợi như thế. Mặc dù có sự phản kháng nhưng đến cuối cùng, cụ Johann Buddenbrook, ông tham Jean Buddenbrook hay cô Tony Buddenbrook cũng phải chấp nhận bước vào cuộc sống hôn nhân đã được sắp đặt sẵn vì lợi ích của gia tộc. Sự phản kháng của họ không thể chiến thắng được tư duy về bổn phận và trách nhiệm đối với gia tộc. Chính vì thế, những cuộc hôn nhân ấy, dù có hạnh phúc hay không, họ vẫn cảm thấy tự hào và hài lòng vì sự hy sinh của mình đối với sự phát triển của dòng họ.

Niềm đam mê nghệ thuật và trách nhiệm với việc phát triển kinh doanh công ty gia đình cũng là một nguyên nhân dẫn đến mâu thuẫn giữa các thế hệ trong gia đình Buddenbrook. Đó là mâu thuẫn giữa ông tham Jean Buddenbrook và cậu con trai Hanno Buddenbrook, thế hệ thừa kế cuối cùng của dòng họ Buddenbrook. Cậu bé Hanno trở thành niềm hy vọng duy nhất để kế thừa và phát triển công ty gia đình của

dòng họ. Ông Thomas Buddenbrook đặt tất cả niềm tin và hy vọng vào đứa con của mình. “Ông vốn hy vọng sau này sẽ có ngày nó phát huy sự nghiệp suốt đời của ông được thuận lợi, mạnh mẽ hơn ông” (Mann, 1901; Hồng Dân Hoa và Trương Chính dịch, 2016: 564). Trái ngược với niềm hy vọng của gia đình, ngay từ bé, cậu bé Hanno chỉ chú tâm vào niềm đam mê âm nhạc của mình và tỏ ra chẳng mấy quan tâm đến việc duy trì hay phát triển công ty ngũ cốc của dòng họ. Cùng với đó, sự nghiêm nghị và những nguyên tắc của ông nghị Thomas Buddenbrook đã hình thành nên một bức tường vô hình ngăn cản hai cha con. Không phải vì ông không thương con mà vì vị trí của một người cha đã tạo cho ông một vỏ bọc của sự nghiêm nghị, chỉ là Hanno còn quá nhỏ để nhận ra điều đó. Có lẽ, bản thân Thomas Mann cũng hiểu rõ cảm giác đau khổ và cô đơn của ông nghị. Bởi, đó cũng là cảm giác mà ông đã từng trải qua trong gia đình Mann. Vì vậy, Thomas Mann đã để ông nghị được khóa lấp sự trống trải trong tâm hồn mình bằng những câu chuyện trong bữa cơm, như cách mà bản thân tác giả đã sử dụng đối với những đứa con của mình. Không giống như những mâu thuẫn khác đã xảy ra giữa các thế hệ trong gia đình Buddenbrook, mâu thuẫn giữa ông nghị và cậu bé Hanno phát sinh từ sự thất vọng của một người cha đối với đứa con trai, người thừa kế duy nhất của công ty ngũ cốc Johann Buddenbrook. Là một thương nhân, ông tham cho rằng nghệ thuật và kinh doanh là hai thế lực thù địch nhau. Thế nhưng, cậu bé Hanno lại có niềm đam mê âm nhạc mãnh liệt mà quên đi sự kỳ vọng của ông nghị và cả dòng họ Buddenbrook đang đặt trên vai cậu. Có thể nói rằng, trong tất cả các thế hệ của gia đình Buddenbrook, chỉ có

cậu bé Hanno là người duy nhất chống lại bốn phận đối với sự phát triển của công ty gia đình để theo đuổi niềm đam mê cá nhân. Mặc dù đó chỉ là sự chống đối yếu ớt của một cậu bé nhưng cũng phần nào thể hiện được niềm khát khao được thể hiện bản thân và hạnh phúc cá nhân của các thế hệ trong gia đình thượng lưu thời bấy giờ. Đây cũng chính là một trong những dấu hiệu cho thấy quá trình suy thoái của những gia đình truyền thống thuộc giới thượng lưu.

Nhìn lại lịch sử gia đình Mann, ngay từ nhỏ, Thomas Mann đã phải chịu sự cô đơn được tạo ra bởi sự tính cách quyền uy, tối thượng của cha mình là ông Thomas Johann Heinrich Mann. Gia đình Mann cũng như bao gia đình thượng lưu khác, các thành viên vẫn dành cho nhau những sự quan tâm, chăm sóc. Tuy nhiên, từ sâu bên trong, giữa các thế hệ vẫn luôn tồn tại một khoảng cách vô hình. Có thể là khoảng trống của sự nghiêm nghị, hà khắc và niềm hy vọng mà những người cha đang đặt trên vai những đứa con, với mong muốn nó làm tròn bốn phận và trách nhiệm đối với gia đình. Cũng có thể, đó là khoảng cách của sự kính trọng đặc biệt mà những đứa con dành cho cha. Thế nhưng, vô hình trung, điều này đã tạo nên một vách ngăn ngày càng lớn giữa hai thế hệ. Golo Mann – con trai của Thomas Mann – cũng đã kể về buổi ăn trưa trong gia đình Mann, một không khí ngột ngạt, khách sáo và giả tạo: những đứa con phải nói chuyện với bố, nhưng những câu chuyện ấy đều đã được chuẩn bị trước nội dung cũng như phân chia ai nói điều gì (Reich-Ranicki và Voss, 2002; Thế Dũng và Thiên Trường dịch, 2011: 220). Trong gia đình Mann, Thomas Mann vừa là một đứa con và cũng vừa là một người cha. Chính vì thế, hơn ai hết Thomas Mann hiểu rõ nỗi cô đơn trong

lòng ông Thomas Buddenbrook cũng như nỗi ám ảnh về hình bóng người cha trong lòng cậu bé Hanno Buddenbrook.

Mặt khác, với sự nhạy cảm của một người cha và sự tinh tế của một người đứng đầu công ty, ông Thomas Buddenbrook nhận ra sự yếu ớt cả về tinh thần lẫn thể xác của Hanno chính là rào cản lớn nhất cho việc tiếp quản và điều hành công ty gia đình mà cụ Johann Buddenbrook đã để lại. Điều này càng khiến cho mâu thuẫn của ông nghị và con trở nên căng thẳng hơn. Bởi vì, ông nhận ra điều tồi tệ nhất sẽ xảy đến đối với dòng họ mình. Đọc *Gia đình Buddenbrook*, người đọc dễ dàng nhận thấy trong tác phẩm, tác giả đã đặt ra hàng loạt các mâu thuẫn giữa các nhân vật, cụ thể là của ông nghị và con trai, đó là nỗi "lực bất tòng tâm", sự lo lắng của ông nghị về việc suy tàn của công ty và hơn hết là của dòng họ. Cùng với đó, yếu tố đối nghịch còn được diễn ra trong mối quan hệ của cụ Johann Buddenbrook và ông Gotthold Buddenbrook. Tuy nhiên, sự đối kháng trong cuộc hôn nhân của ông Gotthold cũng chỉ là cái cớ để cụ Johann từ bỏ đứa con mà cụ xem như một kẻ giết người "*đã phá hoại hạnh phúc của mình*". Bởi với cụ Johann, Gotthold chính là nguyên nhân dẫn đến cái chết của bà Josephinen – người vợ mà ông yêu quý nhất. Trong cuốn nhật ký của gia đình, cụ đã bộc bạch lòng căm giận của mình và "*chưa bao giờ cụ có ý nghĩ tha tội cho cậu bé vừa bước vào đời đã hung hăng đến nỗi giết chết mẹ*" (Mann, 1901; Hồng Dân Hoa và Trương Chính dịch, 2016: 73). Bà Josephinen – con gái của một thương gia ở Bremer – là người vợ đầu tiên của cụ Johann và cũng là người vợ mà cụ yêu thương nhất, đã qua đời ngay khi vừa sinh cậu con trai Gotthold.

Về phần ông Gotthold, ông chấp nhận sự từ bỏ của cha và chỉ cần số tiền thừa kế mình đáng có được. Ông gửi cho cha những bức thư đòi quyền lợi và phân tài sản với một lòng oán giận. Chỉ đến khi cụ Johann qua đời, ông Gotthold mới bỏ qua lòng oán giận người cha đã từ chối mình và quyết định từ bỏ số tiền thừa kế mà ông từng muốn nhận. Mâu thuẫn giữa hai cha con cụ Johann đã được xóa bỏ khi ông Gotthold chấp nhận bỏ qua những sự cố chấp của cụ Johann, mặc dù khi đó cụ Johann đã từ già cõi đời. Dầu muộn màng nhưng sau tất cả, ông Gotthold cũng đã nhận ra tình cảm gia đình đối với mỗi người mới là tài sản vô giá và đáng trân quý nhất.

2.3. Sự suy giảm về kinh tế và ý chí qua các thế hệ trong “Gia đình Buddenbrook”

Trong *Gia đình Buddenbrook*, Thomas Mann đã làm nổi bật sự suy giảm kinh tế và tinh thần của các thế hệ nhà Buddenbrook trong bốn thập kỷ tồn tại (1835 – 1877). Mở đầu cuốn tiểu thuyết, Thomas Mann đã vẽ nên khung cảnh và không khí của một gia đình đang ở giai đoạn đỉnh cao của sự phát triển về kinh tế. Trong khung cảnh đó, ông tham Buddenbrook là một người khỏe mạnh, tự tin, xứng đáng với vai trò là người điều hành và phát triển công ty ngũ cốc Johann Buddenbrook. Trái ngược hoàn toàn với khung cảnh mở đầu, cuốn tiểu thuyết kết thúc bằng sự sụp đổ của công ty ngũ cốc cũng là sự sụp đổ của cả dòng họ Buddenbrook. Cái chết của nhân vật Hano cũng là dấu chấm hết về sự tồn tại của gia tộc.

Đối với các gia đình thương gia, việc tiếp nối truyền thống và phát triển sự nghiệp kinh doanh của gia đình là trách nhiệm của các thế hệ sau. Điều này đòi hỏi họ phải hy sinh niềm đam mê, sở thích riêng của bản thân để tập trung duy trì và phát triển sự

nghiệp của cả dòng họ. Chính vì thế, truyền thống kinh tế của gia đình dần trở thành gánh nặng mà các thế hệ sau muốn loại bỏ. Đó cũng là một trong những nguyên nhân khiến cho nền kinh tế của gia đình ngày càng suy giảm và dẫn đến tình trạng phá sản. Điều này đã được Thomas Mann diễn tả rất rõ qua thế hệ cuối cùng của nhà Buddenbrook. Hanno Buddenbrook mang tinh thần của tự do với niềm đam mê âm nhạc. Có thể nói Hanno là tia hy vọng cuối cùng được nhen nhóm bởi dòng họ Buddenbrook nhưng ngược lại với Hano đó là điều cậu không hề mong muốn. Bởi rằng, cả tinh thần và thể chất của cậu không thể mang gánh ước vọng doanh nhân của gia đình. Hay nói cách khác, những kỳ vọng của gia đình, dòng tộc dần dần đã trở thành một thứ gánh nặng khiến Hanno và những người trẻ trong xã hội châu Âu thế kỷ XIX cảm thấy mệt mỏi và chán ghét cuộc sống. Lúc bấy giờ, ở châu Âu, thị dân tầng lớp trên đang dần thay thế tầng lớp quý tộc và trở thành một giai cấp phong kiến mới, chỉ biết đến đồng tiền. Cũng chính từ áp lực của cuộc sống và chế độ thống trị của tầng lớp trên, xã hội đã hình thành nên một bộ phận những con người mang tâm lý chán ghét cuộc sống. Và tất nhiên, khi niềm đam mê không được thỏa mãn, con người ta cũng mất đi động lực để thực hiện những trách nhiệm với cuộc sống gia đình và xã hội.

Đối với gia đình Buddenbrook, dấu hiệu của sự suy giảm đã manh nha xuất hiện từ thế hệ thứ hai, khi ông tham Jean Buddenbrook từ chối lời đề nghị của bà Antoinette về việc thuê thêm người giúp việc. Đến thế hệ Thomas Buddenbrook, mặc dù giai đoạn đầu, nền kinh tế gia đình có những bước tiến triển mới. Tuy nhiên, sau khi cụ tham qua đời, việc kinh doanh của gia

đình đã giảm sút hẳn. Các sự kiện liên tiếp diễn ra cho thấy Thomas Buddenbrook đã dần mất đi nhiệt huyết và khả năng duy trì một doanh nghiệp kinh doanh năng động như khi ông còn trẻ. Dường như ý thức được sức khỏe cũng như tình hình hiện tại của gia tộc mình, trước khi qua đời, ông nghị đã căn dặn trong di chúc “*Phải đình chỉ công việc buôn bán, phải đóng cửa công ty, và trong vòng một năm phải thanh toán cho xong xuôi*” (Mann, 1901; Hồng Dân Hoa và Trương Chính dịch, 2016: 748). Khi ông nghị qua đời, kinh tế gia đình Buddenbrook đã hoàn toàn sụp đổ.

Phải nói rằng, nguyên nhân dẫn đến sự sụp đổ của gia đình Buddenbrook còn là sự suy giảm trong ý chí. Bởi lẽ, chỉ cần ý chí và tinh thần được giữ vững, các thế hệ nhà Buddenbrook hoàn toàn có thể dựa vào danh tiếng và địa vị của gia đình mình để đưa ra những chiến lược kinh tế làm vực dậy công ty và đưa nó phát triển. Tuy nhiên, bản thân ông đã quá mệt mỏi, ông cảm thấy chỉ cần giữ mình ở yên vị trí cũ, không một kế hoạch nào làm cho ông cảm thấy phấn chấn, tinh thần ông không thể vực dậy để tiếp tục chiến đấu cho sự phát triển của công ty. Mặt khác, ông hoàn toàn ý thức được rằng đứa con trai duy nhất của ông không đủ sức mạnh để chiến đấu thương trường như ông và những thế hệ trước đã từng. Vì vậy, trong những tháng ngày trước khi qua đời, Thomas Buddenbrook đã tuyên bố phá bỏ nguồn kinh tế duy nhất của dòng họ Buddenbrook.

Bên cạnh đó, sự suy giảm về tinh thần thế hệ, áp lực từ việc tiếp nối những truyền thống gia đình đã hình thành nên những thế hệ trẻ mang tâm lý chán ghét cuộc sống trong xã hội tư bản châu Âu thế kỷ XIX. Điều này được Thomas Mann thể hiện rất rõ qua Hanno Buddenbrook. Thomas Mann

đã đặt Hanno trong niềm đam mê âm nhạc như một phương thức truyền đạt một tinh thần mới cho những con người mang tâm lý mệt mỏi cuộc sống ấy.

Lật dở từng trang sách *Gia đình Buddenbrook*, bạn đọc thấy rõ sự suy giảm của gia đình Buddenbrook trong vấn đề về sức khỏe. Các thành viên nhà Buddenbrook là những người có sức khỏe yếu, từ thế hệ này sang thế hệ khác. Họ dễ bị tổn thương về tinh thần và bệnh trở nên nặng hơn qua các thế hệ. Vì vậy, không chỉ suy giảm về số lượng các thành viên mà tuổi thọ cũng giảm từ thế hệ này sang thế hệ khác. Cụ Johann mất ở tuổi 77, ông tham mất năm 55 tuổi, ông Thomas Buddenbrook chỉ 49 tuổi, còn Hanno Buddenbrook mất trước tuổi 16. Đến cuối cùng, dòng họ ấy không còn ai là người thừa kế, chỉ còn lại một mình Tony Buddenbrook, người đã chứng kiến tất cả những biến cố xảy ra trong bốn thế hệ cuối cùng của dòng họ Buddenbrook. Thomas Mann đã kết thúc cuốn tiểu thuyết trong sự tiếc nuối của Tony về sự mất mát của một dòng họ Buddenbrook.

Kết luận

Cuốn tiểu thuyết *Gia đình Buddenbrook* của Thomas Mann được xem như một khuôn mẫu của thể loại tiểu thuyết gia đình. *Gia đình Buddenbrook* là cuốn gia phả bằng văn xuôi mà ở đó, Thomas Mann đã ghi chép lại những biến cố, sự kiện xảy ra trong gia tộc Buddenbrook qua các thế hệ. Tác phẩm như một minh chứng cho tài năng sáng tạo và xây dựng hệ thống nhân vật và lịch sử gia đình phức tạp của tác giả Thomas Mann. Đồng thời, ngang qua cuộc sống của gia đình Buddenbrook, Thomas Mann cũng cung cấp cho bạn đọc một bức tranh về nhịp sống của những thương gia tại thành phố Lübeck, miền Bắc nước Đức. Qua đó, bạn đọc cũng thấy phần nào cuộc

sống của một bộ phận tầng lớp tư sản Đức ở thế kỷ XIX. Khi đồng tiền trở thành thế lực vô hình thống trị xã hội thì mọi mối quan hệ đều rạn nứt, kể cả quan hệ ruột thịt. Đó cũng chính là nguyên nhân dẫn đến những mâu thuẫn, xung đột giữa các thế hệ trong gia đình, đặc biệt là mâu thuẫn trong vấn đề hôn nhân.

Triều đại của gia đình Buddenbrook đã kết thúc bằng cái chết của Hanno như thể chưa bao giờ tồn tại, chỉ còn lại những lời bàn tán hay sự tiếc nuối của những người phụ nữ còn lại cùng với ước mong được đoàn viên sau khi chết. Xuyên suốt tác phẩm, Thomas Mann đã nhiều lần đặt các nhân vật của mình trong sự lựa chọn giữa niềm vui, hạnh phúc của bản thân với lợi ích, ý thức trách nhiệm với gia đình. Thế nhưng, suy cho cùng, lựa chọn nào cũng mang đến một cái kết đã được định trước cho số phận của những thế hệ gia đình Buddenbrook. Thomas Mann đã nhìn ra hai mặt của quá trình suy giảm nhà Buddenbrook. Cuốn tiểu thuyết kết thúc bằng sự xót xa, tiếc nuối nhưng nó sẽ giúp bạn đọc mở ra những cái nhìn mới về tương lai mà ở đó, xã hội sản sinh ra những con người biết sống một cuộc đời có ý nghĩa và trân trọng những giá trị của cuộc sống gia đình.

Tài liệu tham khảo

- Ap, X. (1985). *Tô-Mát Man: truyện ký danh nhân*. Bích Thụ, Nguyễn Chiến, Ngọc Trân dịch. Hà Nội, Nxb Văn hóa.
- Brewster, D. và Burell, J, A. (1960). *Tiểu thuyết hiện đại*. Dương Thanh Bình dịch từ *Modern Wold Fiction*, Littlefield, Adams & Co. Paterson, New Jersey. Ủy ban dịch thuật Phủ quốc vụ khanh đặc trách Văn hóa xuất bản Sài Gòn, 1971. Nxb Lao động, Hà Nội, Tái bản năm 2003. Chương 7 - Tiểu thuyết gia đình, Chương 19 - Thomas Mann.
- Mann, T. (1901). *Gia đình Buddenbrook*. Hồng Dân Hoa và Trương Chính dịch từ *Buddenbrooks Verfall einer Familie*. Tái bản lần thứ hai 2016. Tp Hồ Chí Minh, Nxb Trẻ.
- Mattern, N. und Neuhaus, S. (2018). *Buddenbrooks Handbuch*. Stuttgart, J.B. Metzler, Springer-Verlag, p.6.
- Reich-Ranicki, M. và Voss, P. (2002). *Những con bệnh khó chiều_Đối thoại văn chương giữa Marcel Reich-Ranicki và Peter Voss*. Thế Dũng và Thiên Trường dịch (2011) từ *Lauter schwierige Patienten*, Propylaen SWR, Germany. Hà Nội, Nxb Lao Động.